

Edith Karlsoni ristitee ja ümbersünd

Kunstikriitik Kaisa Eiche kirjutab Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumis avatud näitusest „Süütuse tagasitulek“.

Kaisa Eiche

ESIMENE KORRUS: Näitusekogemus algab sakraalse ruumiga, niššidesse paigutatud kümned eriilmelised terrakotapead on modelleerinud Edith Karlsoni sõbrad ja tuttavad.

FOTO: PAUL KUIMET

 TELLIJALE AVATUD

 Kuula artiklit

Siin-seal ülivõrdes kiidetud näituse „Süütuse tagasitulek“ puhul pole tegemist traditsioonilise isikunäitusega, vaid iga näitusemeeskonna liige on loominguliselt ühisprojekti panustanud. Pigem on „Süütuse tagasitulek“ grupinäitus – osalejad kunstnik Edith Karlson, kuraator Eero Epner, ruumikujundaja Arthur Arula ja valguskujundaja Oliver Kulpsoo –, kus on rakendatud teatrivaldkonna meetodeid.

Edith Karlsoni näitus „Süütuse tagasitulek“

FOTO: PAUL KUIMET

Kuraator Eero Epner.

Ruumikujundus Arthur Arula.

Valguskujundus Oliver Kulpsoo.

Graafiline disain Margus Tamm.

Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumis 30. oktoobrist kuni 19. detsembrini 2021. 17. detsembril toimub EKKMis ka Edith Karlsoni kunstnikuraamatu esitlus.

Mõjult on näitus intiimne ning mul oli kirjutama asudes raskusi sellest distantseerumisega, et lummust pikemalt alal hoida. Tihedalt põimitud seoste aimamisel selgineb tasapisi korraldajate lähenemine, mis püüab aktiveerida vaatajate isiklike kogemusi – draama on sinu peas. Näituse kuraator Eero Epner on võtnud halli kardinali rolli, sekundeerides Edith Karlsoni teostele (kunsti)ajalooliste valikutega valdavalt „iha“ ja „püha“ kategooriatest. Proportsioonidest ja teoste dünaamikast lähtuvalt on tegelikult tihemini võtmepositsioonidel hoopis ammu surnud kunstnike taiesed. Kuraatori käekiri on tuttav mulluselt Tartu Kunstimuseumi näituselt „Vaikiv“ (koos **Jevgeni Zolotkoga**). Epneri kui dramaturgi eesmärk pole midagi vähemat kui katarsis.

Puhastumine kunstielamuse kaudu

Kuraatori nipsis sissejuhatuses on kirjas, et Karlsoni teosed pakuvad „kapitalismi jaatuse või eituse asemel hoopis tooremat ning ihulisemat kogemust – see on abjekti triumf“. Ühes hiljutises usutluses on Karlson tunnistanud, et tema mootor on depressioon ja teoste valmides ta eeldab, et saabub igatsetud vabanemise tunne.

TEINE KORRUS: Voodinurgas teki all liigutab miski rütmiliselt, öökapi sahtli põhjas lebav elevantiluust anatoomiline naise mudel on lapseotel, vannitoas on maas rebasejäljed.

FOTO: PAUL KUIMET

Mis valikud on vaatajal? Meil ei jää muud üle, kui püüda saavutada midagi ligilähedast näiteks põhikarakteriga samastumise kaudu. Näituse kogemine eeldab sel juhul empaatilist eelhäälestust, kaastunnet. Niisiis jutustatakse meile piisava üldistusastmega Edithi lugu, mis on põimitud kollektiivse kogemuse, popkultuuri ja kristluse sugemetega.

„Ära karda olla nõrk“, „Ära hooli sellest, mida inimesed ütlevad“, kõlavad Enigma 1993. aastal välja antud albumi „The Cross of Changes“ tuntuima laulu „Return to Innocence“ sõnad. Teoste valikul ja ruumis paiknemisel Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumis (EKKM) on nii ideeliselt kui ka visuaalselt lähtunud sama laulu videost, aga selle vahega, et näitusel lahtirulluva loo kangelanna pole veel jõudnud oma elukaare loomulikku lõppu, vaid ühe olulise verstapostini – selleks on emadus.

TEINE KORRUS: Voodinurgas teki all liigutab miski rütmiliselt, öökapi sahtli põhjas lebav naise anatoomiline elevantiluust mudel on lapseootel, vannitoas on maas rebasejäljed.
FOTO: PAUL KUIMET

Näitusekogemus algab sakraalse ruumiga. Religioossete viidete ja sümbolite kasutamine näitusel on eestlaste üldist usuleigust arvestades selgelt riski võtmine, mida uute poliitiliste ideoloogilis-konservatiivsete jõudude tugevnemise kontekstis on oluline testida. Pagan ongi vist rohkem agnostik kui ateist, ja sakraalne ruum on pühakoda, kus mats kohmetub ja tajub survet müts peast võtta. Eelhäälestuseks vajalik ruumikujunduslik nüanss, kuid kas ka piisav, et panna vaatajat aukartust või hardust tundma?

Sotsiaalne surve ja eksimise kultuur

Kristlusest lähtub nii tehtud vigade eest karistav kui ka eksimist aktsepteeriv andeksandmise kultuur. Meie ühiskond liigub viimasel ajal enam karistamise ja tühistamise kursil, kus vigade tegemist on osapooltel aina traumaatilisem tunnistada. Eksimise kultuur väärtustab seevastu õppimist ja seega – inimest. Karlson on Mürilehes ilmunud intervjuus rääkinud, et näituse esimeses ruumis niššidesse paigutatud kümned eriilmelised terrakotapead on modelleeritud Edithi sõprade-tuttavate poolt ja on kunstniku sõnul huvitaval kombel väga autoportreeliste sugemetega, kuigi lähteülesanne oli portreerida teda ennast. Oskusi kõrvale jättes on tajuvõimel tel teatavasti piirid, mis ühtlasi takistavad täielikult mõista kedagi endast väljaspool. Kolmanda isiku puhul see nii ei tööta, aga ülekantult saab kujutleda Edithit, kes seisab seal

ruumis teadmisega, et need portreed kõik on korraga tema, aga samas ei ole ka. On vaid nii palju, kui üks inimene suudab teist „lugeda“ või ideed „temast“ temale projitseerida. Aktsepteerigem enda piiratust ja ühtlasi teiste piire.

Kõrvalruumis istub keset küünlaid klaaskuubi all tundmatu kunstniku Kristus ja ilmselt palvetab. Kuju näoilmes peegeldub paartuhat aastat usundilugu ja kui me sellest ka murdosa taipaks, pääseksime ikkagi järgmisele tasandile, sest õndsad on vaimust vaesed.

Palun privaatsust

TEINE KORRUS: Voodinurgas teki all liigutab miski rütmiliselt, öökapi sahtli põhjas lebav naise anatoomiline elevantiluust mudel on lapseootel, vannitoas on maas rebasejäljed.

FOTO: PAUL KUIMET

Teisel korrusel üle läve astudes on meeled ärksamad: puhas beež vaipkate, soojus ja kurgede hüüud. Lühike koridor viib numbritoani, mille uks on pärani. Koridori seintel on sümbolistlike deemoneid kujutavate Erich von Kugelgeni maalide reproduktsioonid Edith Karlsoni saviraamides. Number renditoa uksele ühtib Edithi vanusega. Ruum jaguneb interjööriks (magamistuba, tualett) ja aknataguseks eksterjööriks. Helitaustaks Enigma, kuid sel korral nende Gregoriuse koori ja prantsuskeelsete Marquis de Sade'i viidetega miksitud sensuaalne hitt „Sadeness“. Voodinurgas teki all liigutab miski rütmiliselt. Ilmselgelt heljuvad siin ruumis viited seksuaalsusele, seksile ja reproduktiivsusele. Akna taga puuksal on pesa, milles lebab

kuupaistel Amandus Adamsoni teostatud kipspea kui muna. Öökapi sahtli põhjas lebav elevantiluust anatoomiline naise mudel on lapseootel.

FOTO: PAUL KUIMET

Karlson on öelnud, et on võtnud leitud rebasejälgedest vorme, neid võib nüüd rohkelt leida tualettruumi põrandal olevatelt savitahvlitelt. Kujutlen, et voodinurgas väiksel piiratud alal müravad teki all hoopis rebasekutsikad ja lahkun tiinest intiimsusest, et seda õhustikku oma kohaloluga rohkem mitte häirida.

Eluringi tsüklis

Tõusen treppi mööda järgmisele korrusele ja seinu katva Paul Burmani teostest inspireeritud tapeedi järgi taipan kiirelt, et siin ilmselt kohtub vaataja allpool toimuva eelmängu tagajärjel küpsenud viljadega. Ruum on jagatud vastandpoolusteks: laial skaalal pimeduseks ja valguseks või eluks ja surmaks. Siin leiab äratundmist iga värske lapsevanem, kes kogunud lapse sünni kaudu oma identiteedi transformatsiooni. „See [surm] ei ole lõpu algus, vaid pöördumine iseendasse, pöördumine süütusesse,“ lausutakse Enigma loos „Return to Innocence“. Surm ülekantud tähenduses tähistamas paljuski emaks saanud naise senisest elust loobumist, ego allasurumist. Kolmekümnendates lapsevanemaks saanuna on mul kunstnikuga sarnane kogemus. Eeldasin tollal, et see on ühtlasi võimalus vaadata ajas tagasi

ning reflekteerida enda lapsepoive ja kujunemise kuigu. Pariseius oli kõik loomulikult korraades komplekssem, aga see mainitud transformatsiooni-elamus on näitusel „Süütuse tagasitulek“ sümbolite ja seoste abil üsna täpselt edasi antud. Vana elu kui uinuv kaunitar on klaasist sarkofaagis hääbumas meie mitteteadvuse katakombidesse. Uue elu DNAs on salvestunud meist osake, et edasi kanda ainuomast. See kummastav vahepealne kogemus, kui laps ei erista aastaid enda identiteeti ema omast: oled emana nagu peremeesorganism, s.t mitmes mõttes täiesti teisejärguliseks taandunud. August Weizenbergi katkine marmorskulptuur „Ema armastus“, mis kujutab istuvat peata naisterahvast rinnalapsega, annab seda olemist üsna tabavalt edasi.

Puänti pole, on siirus, suured tunded ja lahustumine. Nii leidsin end lõpuks ootamatult näituse kolmanda korruse taevassinisel põrandal maas istumas ja koos kurgedega Weizenbergi kuju jõllitamas. Võin seda nimetada katarsiseks.